O‘ZBEKISTONDA ALOHIDA TA’LIM EHTIYOJLARI BO‘LGANLAR UCHUN INKLYUZIV TA’LIM

Asadova Nozima Abdixalil qizi
Xalqaro innovatsion universiteti
Pedagogika kafedrasi o’qituvchisi
E-mail: nozimaasadova74575@gmail.com
ORCID:0009-0005-0716-8927
https://doi.org/10.5281/zenodo.22955190

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’limni tashkil etishning mazmun-mohiyati, huquqiy asoslari, maqsad va vazifalari hamda rivojlanish istiqbollari yoritilgan. Inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi har bir bolaning individual imkoniyatlari va ta’lim ehtiyojlarini hisobga olgan holda sifatli ta’lim olishiga teng sharoit yaratishdan iborat.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, alohida ta’lim ehtiyojlari, maxsus pedagog, assistent-o‘qituvchi, individual ta’lim, teng imkoniyat, ijtimoiy moslashuv, korreksion pedagogika.

Аннотация. В данной статье рассматриваются содержание и сущность, правовые основы, цели и задачи, а также перспективы развития инклюзивного образования для детей с особыми образовательными потребностями в Узбекистане. Основная цель инклюзивного образования заключается в создании равных условий для получения качественного образования каждым ребёнком с учётом его индивидуальных возможностей и образовательных потребностей.

Ключевые слова: инклюзивное образование, особые образовательные потребности, специальный педагог, учитель-ассистент, индивидуальное образование, равные возможности, социальная адаптация, коррекционная педагогика.

Abstract. This article examines the content and essence, legal foundations, goals and objectives, as well as the development prospects of inclusive education for children with special educational needs in Uzbekistan. The main goal of inclusive education is to create equal conditions for every child to receive quality education, taking into account their individual abilities and educational needs.

Keywords: inclusive education, special educational needs, special education teacher, teaching assistant, individual education, equal opportunities, social adaptation, correctional pedagogy.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri har bir bolaning ta’lim olish huquqini ta’minlash, uning qobiliyati, imkoniyati va individual ehtiyojlaridan kelib chiqib rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdir. Ayniqsa, jismoniy, aqliy, sensor yoki ruhiy xususiyatlari sababli qo‘shimcha ta’limiy yordamga muhtoj bo‘lgan bolalarni ta’lim jarayoniga jalb etish muhim ijtimoiy-pedagogik vazifalardan hisoblanadi.

Inklyuziv ta’lim ana shu ehtiyojdan kelib chiqadigan zamonaviy ta’lim yondashuvidir. O‘zbekiston qonunchiligida inklyuziv ta’lim alohida ta’lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

hisobga olgan holda barcha ta’lim oluvchilar uchun ta’lim olishda teng imkoniyatlarni ta’minlovchi ta’lim shakli sifatida belgilangan.

O‘zbekistonda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni qo‘llab-quvvatlash va inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha so‘nggi yillarda muhim normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi.

Jumladan, 2020-yil 13-oktabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4860-son “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Ushbu qaror bilan 2020–2025-yillarda xalq ta’limi tizimida inklyuziv ta’limni rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlangan. Konsepsiyada inklyuziv ta’limni rivojlantirish, normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, pedagoglarning malakasini oshirish va alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni ta’limga kengroq jalb etish kabi yo‘nalishlar belgilangan.

2021-yil 12-oktabrda Vazirlar Mahkamasining 638-son qarori bilan alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlar tasdiqlandi. Mazkur hujjatda umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etish tartibi belgilangan. Mazkur nizomga ko‘ra, inklyuziv ta’limning maqsadi alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar uchun maxsus vosita va metodlardan foydalanish, maxsus pedagoglar hamda assistent-o‘qituvchilarni jalb qilish orqali to‘siqsiz va moslashtirilgan ta’lim muhitini yaratishdan iborat.

Inklyuziv ta’limning asosiy tamoyili — bolaning imkoniyatlari cheklanganligi sababli uni ta’lim jarayonidan ajratib qo‘ymaslikdir. Bunday ta’limda o‘quvchi boshqa tengdoshlari bilan birgalikda ta’lim oladi, muloqot qiladi va turli tadbirlarda ishtirok etadi.

Inklyuziv ta’lim faqatgina alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolani umumiy sinfga joylashtirish bilan cheklanmaydi. Eng muhim jihat — ta’lim muhitini bolaning ehtiyojlariga moslashtirishdir. Buning uchun o‘quv materiallari, dars metodlari, baholash usullari va kommunikatsiya vositalari bolaning individual imkoniyatlaridan kelib chiqib tanlanishi mumkin.

Bunday yondashuvda o‘qituvchi bolaning faqat akademik bilimlarini emas, balki uning ijtimoiy, kommunikativ va mustaqil faoliyat ko‘nikmalarini ham rivojlantirishga e’tibor qaratadi. Inklyuziv ta’lim faqatgina alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolani umumiy sinfga joylashtirish bilan cheklanmaydi. Eng muhim jihat — ta’lim muhitini bolaning ehtiyojlariga moslashtirishdir. Buning uchun o‘quv materiallari, dars metodlari, baholash usullari va kommunikatsiya vositalari bolaning individual imkoniyatlaridan kelib chiqib tanlanishi mumkin.

O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirishning muhim vazifalaridan biri alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun qulay va xavfsiz ta’lim muhitini yaratishdir. Bunda quyidagi vazifalar muhim ahamiyat kasb etadi:

1) alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni ta’lim jarayoniga jalb qilish;
2) ularning individual imkoniyatlarini aniqlash va hisobga olish;
3) ta’lim jarayonida individual yondashuvni ta’minlash;
4) maxsus pedagogik va korreksion yordam ko‘rsatish;
5) pedagoglarning inklyuziv ta’lim bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini oshirish;
6) maktablarda to‘siqsiz va moslashtirilgan ta’lim muhitini yaratish;
7) bolalarning tengdoshlari bilan ijtimoiy muloqotini rivojlantirish;
8) ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish;
9) bolalarni kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlash.

Inklyuziv ta’lim nafaqat alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar, balki barcha o‘quvchilar uchun ijobiy ijtimoiy muhit yaratishga xizmat qiladi. Turli imkoniyat va xususiyatlarga ega bolalarning birgalikda ta’lim olishi o‘zaro hurmat, hamkorlik, mehr-oqibat va bag‘rikenglik kabi fazilatlarning rivojlanishiga yordam beradi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalar uchun esa inklyuziv muhit ularning jamiyatdan ajralib qolishining oldini olish, tengdoshlari bilan muloqot qilish, o‘z qobiliyatlarini namoyon etish va mustaqil hayotga tayyorlanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’limni rivojlantirish davlat ta’lim siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Inklyuziv ta’limning asosiy mohiyati har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda sifatli ta’lim olishiga teng imkoniyat yaratishdan iborat. Kelgusida inklyuziv ta’limning samaradorligini oshirish uchun pedagoglarni tayyorlash va qayta tayyorlash, maktablarning infratuzilmasini takomillashtirish, individual ta’lim dasturlarini keng joriy etish, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish hamda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qarori — “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qarori — “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 24-dekabrdagi 818-son qarori — “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga sifatli ta’lim olish imkoniyatini yaratish, ularni jamiyatga integratsiya qilish va individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlangan 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirishga oid davlat dasturi.
5. Abdurazzoqova M., Kamolova A. O. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida inklyuziv ta’limni tashkil etishning nazariy asoslari // Science and Education. – 2026. – Vol. 7, №5. – B. 450–453.
6. G‘ofurova S., G‘oipova N. Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni samarali inklyuziv ta’lim olishining shartlari // Yosh olimlar. – 2026. – Jild 4, №46. – B. 21–24.
7. Mehmonova N. Alohida ta’lim ehtiyojlari mavjud bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’lim tizimining ahamiyati // Maktabgacha va maktab ta’limi. – 2026. Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnal
8. Ne’matullayeva R. Inklyuziv ta’lim: zamonaviy ta’lim tizimining ilmiy-pedagogik asoslari va rivojlanish istiqbollari // Yosh olimlar. – 2026. – Jild 4, №44. – B. 36–38.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.